

Österängs ångsåg

Forshems socken, Götene kommun

Reparation av bärande delar i takkonstruktionen

Antikvarisk slutbesiktningsrapport
och
fotodokumentation

Uppdragsverksamheten 2006:10

Handläggare: Hans Hellman
Forsviks Industriminnen
Datum 2007 02 27

Lst dnr 434-5959-2006
NoK dnr 488-2006

Ann-Katrin Larsson
Kulturmiljöenheten
Länsstyrelsen Västra Götalands län
542 85 Mariestad

Antikvarisk rapport från slutbesiktningen gällande reparationsarbeten på takkonstruktionen på Österängs ångsåg, Forshems socken, Götene kommun.

Besiktning av slutförda arbeten gjordes 2007 01 19. Närvarande var Hans Hellman, Lena Bergman och Marie Sandberg, Västarvet/ Forsviks Industriminnen, Erik Bergholtz, Österängs Ångsåg ideell förening och Mats Renström, K-märkt Byggnadsvård Mats Renström AB.

Bakgrund

Österängs ångsåg är en av få kvarvarande ångsågar i Sverige och är även troligen den äldsta ångsågsbyggnaden som finns kvar i landet. I dagsläget saknas både sågram och ånglokomobil. Den senast använda lokomobilen finns hos Rubens Maskinhistoriska Samlingar i Götene. Sågramen är sedan länge skrotad. I byggnaden finns idag en kvarnanläggning på första våningen och en riktlisthyvel på andra våningen. Ångsågen är numera väldokumenterad både vad gäller dess historia och byggnadens skick.

Österängs ångsåg ägs idag av Österängs Ångsåg ideell förening som enligt stadgarna har till ändamål *"att äga och förvalta kulturmiljön kring ångsågen i Österäng vilken omfattar mark, kringliggande byggnader och utrustning. Föreningen skall vidare främja utbildning och vetenskaplig forskning inom äldre sågnings- och byggnadstekniker."* Förvaltningen av ångsågen får genom detta anses vara säkrad inom överskådlig framtid.

Det kulturhistoriska värdet är högt då sågbyggnaden med största sannolikhet är unik i sitt slag i landet. Sågen representerar en kreativ epok i svensk industrihistoria, där just utvecklingen av ångsågar inom skogsindustrin skapade nya förutsättningar för den expansiva svenska exportindustrin under denna tid.

Beställare

Österängs Ångsåg ideell förening
Österäng Gamlegården 2
533 97 Götene

Arkitekt

-

Antikvarisk kontroll

Antikvarie Hans Hellman
Forsviks Industriminnen
Bruksvägen 2
546 73 Forsvik

Teknisk kontroll

-

Entreprenör

K-Märkt Byggnadsvård Mats Renström AB
Solistvägen 9
541 57 Skövde

Tidigare renoveringsarbeten

-

Kulturhistorisk status

En av två kvarvarande ångsågsbyggnader i Västra Götaland, varav Österängs ångsåg är den äldsta. Sågen är med i inventeringen Industriminnen i Götene kommun från 1978 och inventeringen Agrar småindustri från 2006 där sågen var ett högt prioriterat objekt. (Se även Bakgrund i början av dokumentet).

Skadebild

Byte av rötskadade delar i den bärande stolp- och takkonstruktionen på den södra långsidan.

Åtgärder

Arbetet har förutom nedplockning av taktegel och delar av panelen av södra fasaden omfattat följande moment:

- Byte av en stolpe.
- Byte av en snedsträva.
- Byte av delar i övre och nedre hammarband.
- Sex blixtskarvar inklusive en ny skarv har tillverkats.
- Två nya rotnän har monterats
- Två lagningar på underramarna i takstolarna.
- Tillverkning av fem nya bultar.

Av de två rotnän som monterats är ett rotnä ersättning för ett befintligt rötskadat och ett är en komplettering som förstärkning där det tidigare inte fanns något rotnä.

Avvikelser

-

Återstående arbeten

Den nedplockade panelen på södra fasaden återställs av föreningen.

Anmärkning

-

Kostnader

Totalkostnaden för projektet har uppgått till 200 625 kr. Föreningen har genom lån och eget arbete bidragit med 100 625 kr. Eget arbete har uppgått till 585 timmar och köpta tjänster 226 timmar, K-Märkt Byggnadsvård.

Byggnadsvårdsbidrag

Länsstyrelsen har enligt beslut bidragit med 100 000 kr exklusive moms vilket motsvarar 50 procent av de kulturhistoriskt motiverade överkostnaderna.

Bidrag från länsarbetsnämnden

-

Byggmöten

-

Besiktning

Delbesiktningar har skett kontinuerligt under arbetets gång.

Tidsperiod

Arbetet har pågått under perioden 061023 - 070119.

Fotodokumentation

Fotografering har, om inget annat anges, utförts av Hans Hellman, antikvarisk kontrollant. Digitala original förvaras vid Forsviks Industriminnen. Fotodokumentation har utförts följande datum: 2006-10-23, 2006-11-08, 2007-01-19. Fotodokumentation har utförts löpande under arbetets gång.

Dokumentation har även utförts av Erik Bergholtz, Österängs Ångsåg ideell förening.

Övrigt

-

Utlåtande

Det utförda renoveringsarbetet har utförts väl och kan härmed godkännas ur antikvarisk synvinkel.

Forsviks Industriminnen

Hans Hellman

Kopia till:

Erik Bergholtz, Österängs Ångsåg ideell förening.

Mats Renström, K-Märkt byggnadsvård Mats Renström AB.

Västarvet/Forsviks Industriminnen.

Österängs ångsåg

Forshems socken, Götene kommun

Fotodokumentation

Utförd 2006-10-23 - 2007-01-19

Uppdragsverksamheten 2006:10

Foton tagna
2006-11-23

*Bilderna på denna sida
och nästa sida:
Reparationerna föranled-
des av omfattande fukt-
och mögelskador i de
bärande delarna.*

*Övre och nedre hammar-
band.*

*Rotknät i fonden var så
dåligt att det fick bytas ut.
Även hammarbanden
byttes ut.*

Här monterades senare det nya rotnät som förstärkning av konstruktionen.

Samma som ovan men från motstående sida.

Byggnadsställningarna på plats.

Foton tagna
2006-12-08

*Panelen på södra fasaden är
här delvis nedplockad.*

*Ny stolpe och nytt hammar-
band på plats.*

Blixtskarv.

*Detalj på stolpe och
hammarband*

*Blixtskarv på nedre
hammarband. Denna
skarv är ny och fanns inte
på det ursprungliga
hammarbandet.*

*Ny stolpe och nytt
hammarband.
Foto från byggnads-
ställningen.*

*Nedre hammarbandet.
Utsidan är skradd och
insidan hyvlad i
enlighet med original-
utförandet.
Foto från byggnads-
ställningen.*

*Nedre hammarband
med blixtskarv.
Foto från byggnads-
ställningen.*

Interiör.

Foton tagna
2007-01-19

Nymonterat rotknä. Här fanns tidigare inget rotknä. Ilagningen i takstolen är gjord efter det att en mindre del togs bort för att undersöka eventuella röt-skador.

Blixtskarv på hammarbandet.

Befintligt rotknä med utbytt nedre hammarband. I bakgrunden skymtar det nya övre hammarbandet med blixtskarv.

Monterat och klart. Panelen sätts på plats vid ett senare tillfälle.

Det närmaste rotknät i bild och det bortesta rotknät är nytillverkade.

*Nytt hammarband men
ursprungligt rotknä.*

*Delar av takstolen vid
hammarband och
rotknä fick bytas ut.*

*Samma rotknä som ovan
fast från motsatta hållet.*

Bilderna ovan och nedan visar omfattningen av det utförda arbetet.

*På plats såg rotnät friskt ut
men vid närmare undersök-
ning visade det sig att det var
rötskadat på insidan.
Foto: Lena Bergman*

*En av de fem
nyttillverkade bultarna.
Foto: Lena Bergman*

Fotografier från några arbetsmoment tagna av Erik Bergholtz..

För att kunna byta de skadade delarna var man tvunget att lyfta taket med domkrafter. Nere till vänster: Hammarbandet iordningställs i smedjan. Nedan: Rotknä skruvas loss.

Skrädning och hyvling av bjälkarna gjordes för hand i smedjan. Här lyfts ett färdigt hammarband över till en transportvagn för vidare transport till sågen en bit därifrån.

Rotknäna krävde mycket bearbetning innan de kunde monteras på plats.

Brickor och spikar sparades och återanvändes.

